

Моренець І. М.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри романської філології

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0009-0003-7131-0452>

УСІЧЕННЯ ЯК БЕЗАФІКСАЛЬНА ФОНОМОРФОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СЛОВОТВОРЕННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Сьогодні мовні соціуми переживають процеси, спрямовані на економію мовних засобів, певну розмитість комунікативних ситуацій спілкування, а саме: формальність – розмовність/ неформальність: жаргон, неформальне професійне спілкування, а також соціальна приналежність мовців – соціолект –, тобто йдеться про стилістичну диференціацію, професійну та соціальну спеціалізацію мовних засобів. Зазначені процеси призводять до появи усічених слів, які походять від повнозначних, зберігають їх референційне значення та морфолого-синтаксичні характеристики. Саме з огляду на ці теоретичні постулати потрактовуються усічені слова в іспанській мові. Усічення розглядаються як безафіксальна фонеморфологічна модель словотворення за абрєвіаційним принципом за допомогою таких засобів метаплазми, як апокопа, афеза, синкопа. Усічені слова в лексичній системі сучасної іспанської мови свідчать про мовну економію, викликану сьогоденною потребою мовного соціуму швидко та стисло передавати інформацію, особливо в діджиталізованому суспільстві (закон економії мовленнєвих зусиль). Запропоновано семантичну класифікацію іспанських усічених слів з опорою на їх морфологічні та синтаксичні характеристики. Виділено лексико-морфологічні класи усічених слів: іменники (загальні та власні), прикметники та дієслова. Скласифіковано усічені лексичні одиниці за референційним значенням та стилістичною маркованістю: детально розглянуто семантику усічених іменників, які становлять найбільшу кількість усічених лексем в сучасному словнику носіїв іспанської мови, а також фонетичні процеси, задіяні в зазначеному типі іспанського словотворення, окремі сфери їх вживання, роль усічення в історичному розвитку іспанської лексичної системи, місце і роль усічених слів в національних варіантах іспанської мови, що призводить до геосинонімії.

Ключові слова: безафіксальна фонеморфологічна модель словотворення, абрєвіаційний принцип словотворення, закон економії мовних зусиль, молодіжний сленг, професійний сленг, соціолект, розмовне мовлення, неформальне спілкування.

Постановка проблеми. З огляду на тісний зв'язок мови та суспільства система будь-якої мови знаходиться у постійному розвитку, відбиваючи зміни в соціумі, науці, культурі, що призводить до постійного оновлення словникового складу конкретної мови. З огляду на основні аспекти оновлення словника таких, як поява неологізмів, запозичень, поява нових значень у традиційно вживаних словах залежно від нових комунікативних ситуацій або ж втрата окремих лексичних одиниць у зв'язку зі зникненням відповідних предметів або явищ у сучасному

мовному соціумі, слід звернути увагу на внутрішні ресурси лексичної системи, пов'язані з динамікою словотвірних процесів [1, 2]. Одним з таких процесів є фонеморфологічний, який обумовлює наявність у системі словотворення мови такої словотвірної за абрєвіаційним принципом безафіксальної моделі як усічення. Усічення існує в мовах різних груп: укр. *університет* > *універ*, англ. *market* > *mart*, нім. *Assistant* > *Assi*, фр. *ordnateur* > *ordi*, ісп. *película* > *pele*. Сьогодні усічення є одним з найпоширеніших способів словотворення поза морфемних меж, що пов'язано з низкою причин. Тому актуальність опису структурних можливостей усічення в іспанській мові та його контекстуальний потенціал у напрямку оновлення словникового складу іспанської мови є актуальним.

Мета статті – виявити статус усічених лексичних одиниць у словниковому складі іспанської мови та окреслити контексти їх вживання.

Виклад основного матеріалу. В проаналізованій науковій літературі усічення потрактовується як один із засобів словотворення в межах двох основних підходів: як безафіксальна словотвірна модель за абрєвіаційним принципом – структурно-словотвірний підхід, та стилістичний – розмовне/ неформальне мовлення: усічені слова активно функціонують у молодіжному або професійному спілкуванні [3, 4].

Необхідно зазначити, що усічення не є абрєвіацією, яка потрактовується як скорочення слова за ініціальною літерою або за декількома однотипними літерами, найчастіше приголосними, що спостерігається у діджитальному спілкуванні: *también* > *tb* [5], хоча подібна абрєвіація має під собою ті самі засади: економія мовних засобів, соціолекти, нестандартизовані одиниці мови, вікові та професійні жаргони.

Цимбалістий І.Ю. правомірно відмежовує абрєвіатури від усічень, об'єднуючи їх терміном “лексичні скорочення” [6]. Іспанська королівська академія надає достатньо повне потрактування явища усічення, хоча і не кваліфікує його як спосіб словотворення [7]. Закордонні іспаністи акцентують увагу здебільше на граматичних категоріальних ознаках усічення слів – іменників, а саме на роді та числі: *cinematógrafo* (m) > *cine* (m), *director* (m)/-ra (f) > *dire*(m,f), *hipermercado*(m) > *hiper*(m), *los hiper*(m, pl.) [7] або фонетико-орфографічних правилах оформлення усічених слів [8].

Ми підтримуємо думку про те, що усічення – це фонеморфологічний процес, за допомогою якого утворюється компресійний похідний варіант вихідного слова. При цьому усічене слово зберігає значення вихідного і не змінює лексико-граматичну категорію, до якої належить вихідне слово зі значенням

усіх його постійних морфологічних і синтаксичних ознак: *radiodifusión (f) > radio (f)*, *automovil (m) > auto (m)*. Окрім усічених слів компресійному процесу безафіксального фонеморфологічного словотворення в іспанській мові можуть підлягати також усталені словосполучення типу *fin de semana > finde*, *por favor > porfa*, *la que soporte > la queso*.

Слід зауважити, що в іспанській мові традиційно виділяються такі типи усічення слів:

Апокопа, яка полягає у відсіченні останнього складу слова: *colegio > cole*, *televisión > tele*. Хоча іспанська традиція розширює поняття апокопи як риторичної фігури і включає до неї також усічення кінцевої голосної літери і відповідно звуку в низці прикметників і займенників у функції означень: *malo > mal*, *santo > san*, *alguno > algún*, *cualquiera > cualquier*; *uno > un*, *grande > gran*. Усі зазначені випадки керуються відповідними граматичними правилами: наприклад, сполучення з іменниками тільки чоловічого роду однини (*un mal ejemplo*, пор. *una mala alumna*). Слід зазначити також діалектні особливості вимови, які прослідковуються як при використанні *el castellano*, так і національних варіантів іспанської мови Латинської Америки: елімінація *-d* в слові *Usted* в окремих регіонах Іспанії та деяких країнах Південної Америки або складу *-ra* прийменника *para*: *para habla[r]*. Подібні випадки слід тлумачити як фонетичні або граматичні словозмінні елімінації, не пов'язані зі словотвірними процесами.

Афереза полягає в усуненні початкового складу слова: *manito < hermanito*, *pera < espera*.

Синкопа, перш за все, – це фонеморфологічний процес, який полягає в елімінації фонем в середині слова, вона керується фонетичними законами іспанської мови (наприклад, випадіння звуку *[d]* в закінченнях дієприкметників *-ido*, *-ado*). Разом з тим, синкопа відіграла значну роль у розвитку іспанської мови як похідної від латинської [9]. З огляду на усічення як на явище фонеморфологічного характеру синкопа визнається також як компресійний процес словотвірного гатунку: *sudamericano > sudaca*.

Отже, усічення як модель словотворення полягає у скороченні словотвірної основи, в результаті чого утворюється мотивовані слова. Усічення має тенденцію застосовуватися щодо багатоскладових слів. В іспанських джерелах [3] традиційно наводяться приклади переваг усічених форм над повними. Як правило, усічене слово та його повна форма мають соціокультурне або контекстуальне маркування: *cine*, *cinema < cinematógrafo*, *casete < radiocasete*, *ecocardio < ecocardiograma*, *narco < narcotraficante*. Наведені приклади показують випадки переваги усічених слів – похідних над повними – вихідними, якими на практиці частіше послуговуються фахівці відповідних сфер.

Процес запозичення зачіпає також усічені одиниці іспанської мови; звісно, йдеться здебільше про англійські запозичення: ісп. *celo < англ. celotape*, ісп. *fan < англ. fanatic* (пор. укр. *фанат < англ. fanatic* або укр. *non-(музика) < англ. popular*).

Окрему групу усічених слів складають антропоніми та топоніми: *Teresa > Tere*, *María Teresa > Maite*, *Rafael > Rafa*, які потребують окремого дослідження як гіпокористичні одиниці. Слід лише зазначити, що в іспанській антропоніміці простежується тенденція усічення за принципом апокопи, усічення останнього складу, на відміну від української, де домінує тенденція елімінації початкового складу (афереза): *Микола >*

Коля, хоча не можна ігнорувати апокопу та суфіксальний спосіб творення пестливих форм власних імен (пор. *Fernando > Fer* і паралельно *Nando*).

Здебільше усічені слова – це іменники, хоча усікатися можуть прикметники: *diver < divertido*; дієслова: *estoy < toy*, і, як вже зазначалось, словосполучення. Словосполучення реалізують дві моделі усічення: апокопа повнозначного слова: *por favor > porfa* або елімінація одного з конститuentів словосполучення *fin de semana > finde*:

іменник + прийменник *de* + іменник > іменник + прийменник *de*: *fin de semana*;

іменник 1 + прийменник *de* + іменник 2 > іменник 2 > іменник 2 + суфікс: *guardia de seguridad > segurata*. Суфікс *-ata* визнається презирливим, йому надається статус розмовного, сфера його вживання – розмовне мовлення, зокрема молодіжний жаргон, ареал функціонування – Іспанія [10]. Цей суфікс може додаватися до усіченого іменника: *cuba libre > cubata* або прикметника: *drogadicto > drogata*;

іменник + прикметник > прикметник: *teléfono móvil/ celular > móvil (m) / celular (m)*.

В іспанській традиції запропоновано фонеморфологічний розподіл усічень на традиційні та сучасні залежно від кількості складів усіченого слова [11], двоскладові та трискладові відповідно [8]. Аналіз збереження або заміни кінцевої літери у вихідному слові та його заміна усіченим є лише констатацією факту і не має наукового підґрунтя. На нашу думку, слід класифікувати усічені слова за принципом їх лексикалізації та відношення до мовної норми, тобто йдеться про визнання усіченого слова (лексеми) нормативною одиницею лексичної системи мови та її включення в *RAE Diccionario* як одиниці лексичної системи та когнітивного процесу. Як правило, словники не маркують таке слово спеціальними помітками: *taxímetro > taxi*, *metropolitano > metro*, *cinematógrafo > cine*, *automóvil > auto*, *kilógramo > kilo*, *fotografía > foto* [12].

Морфолого-семантична класифікація усічених слів зрозуміло базується на повному співпадінні референційного значення з основою повного слова. Як вже зазначалося, більшість усічених слів – це іменники, хоча в обмеженій кількості зустрічаються прикметники, дієслова:

Власні імена (антропоніми): *Isabel > Isa*, *Concepción > Concha*, *Francisco > Paco*.

Топоніми: *Barcelona > Barna*, *Buenos Aires > Baises*, *San Francisco > Frisco*.

Іменники на позначення предметів вжитку: *teléfono móvil > móvil*, *televisor > tele*.

Іменники на позначення транспортних засобів: *bicicleta > bici*, *metropolitano > metro*, *automóvil > auto*.

Іменники на позначення родинних стосунків: *bisabuelo/-a > bisa (m, f)*, *hermana > herma*, *padre > pa*.

Іменники на позначення емоційного стану: *cariño > cari*.

Іменники на позначення місця дії: *colegio > cole*, *universidad > uni*, *residencia > resi*.

Іменники на позначення свят, подій, зібрань: *cumpleaños > cumple*, *manifestación > manifa*.

Іменники на позначення електронних сервісів: *computadora > compu*, *Internet > Inter*.

Іменники на позначення осіб: *muchacha > chacha*, *compañero > compe*, *fascista > facha*.

Іменники на позначення осіб певного роду діяльності, посади: *director* > *dire*, *fisioterapeuta* > *fisio*.

Іменники на позначення субстанцій: *estupefaciente* > *estupa*.

Іменники на позначення одиниць мір: *kilógramo* > *kilo*.

Іменники на позначення сфер діяльності наукових галузей: *matemáticas* > *mates*, *fisioterapia* > *fisio*.

Прикметники: *deprimido* > *depse*, *divertido* > *diver*, *japonés* > *japo*, *mexicano* > *chicano*, *tranquilo* > *tranqui*, *nacional-socialista* > *hazi*.

Дієслова: *¡estoy aquí!* > *¡toy aquí!*, *¡estás loca!* > *¡tás loca!*

Усічені лексичні одиниці, як зазначалося вище, є результатом мовної економії: ефективна мовленнєва комунікація спрямована на обмін інформацією з найменшим мовним зусиллям, яке передбачає спрощення та однозначність мовних одиниць. Контексти їх вживання – це безпосереднє спілкування та швидка реакція – відповідь на отриману інформацію. Сьогодні однією із умов діджиталізації сучасного суспільства саме і є аббревіація та усічення як способи словотвору [5, 6].

Іспанська мова характеризується діатопічною, діастратичною та діафасичною варіативністю. Діатопічна варіативність іспанської мови зумовлює національні усічені лексеми, які здебільше походять від традиційних, унормованих лексичних одиниць. Наприклад, в аргентинському варіанті *subte* < *subterráneo* означає *metro* < *metropolitano*, тобто витісняє унормоване усічене слово; одне й те ж саме усічене слово в різних варіантах іспанської мови може походити від різних повних слів: в Еквадорі *cata* < *catapulta* = *tirachinas*, *honda*, *resortera*, *tiragomas*, *berrera*, *tirador*, в той час як в Болівії та Чилі *cata* < *Catalina* (у першому випадку означає “початок” у другому “сорока”) [11].

Діафасична варіативність іспанської мови як будь-якої іншої базується на особливостях комунікативної ситуації: позамовні обставини, тематика спілкування, соціальний статус комунікантів, стосунки між ними, мовленнєва поведінка. Вона є однією з причин інноваційних процесів у лексичній системі. Йдеться про соціалекти, які є показником соціальної, і як наслідок, мовної ідентичності. Серед факторів, які формують соціалект, як правило, виділяються такі характеристики комуніканта, як соціоекономічний рівень, рівень освіти, професія, вік, рідко стать.

Усічені слова саме і є результатом соціальної диференціації мови і складової соціалекта: соціокультурний і економічний рівень: *súper* < *supermercado*, *chicano* < *mexicano*; професія, зайнятість: *celista* < *violencelista*, *endocrino* < *endocrinólogo*; вік: *chuche* < *chuchería*, *muchacho*, *abu/ abue* < *abuelo/a*, *mana* < *hermana*; середовище проживання – мовлення міських жителів і сільських: *el hiper* < *hipermercado* вживають міські жителі, *pa* < *para* відповідно сільські.

Мовленнєва поведінка комуніканта/-ів регулює вживання усічених слів: у спілкуванні з дітьми, наприклад, дорослі у звертанні до дітей або діти між собою: *cumple* < *cumpleaños*, *cole* < *colegio*; таким чином підкреслюється афективне, пестливе ставлення до співбесідника – дитини (пор. деспективний відтінок *sudaca* < *sudamericano*).

Висновки. Із викладено випливає, що усічення відіграло та відіграє значну роль у формуванні й становленні іспанської лексичної системи: низку лексем, утворених на основі безафіксальної фонеморфологічної моделі, включено в Словник Іспанської Королівської Академії як унормовані словотвори з нейтральною стилістичною маркованістю. Значна частина

усічених лексем як усталених скорочених еквівалентів повної форми слова пояснюється економією мовних зусиль і динамікою мовленнєвого спілкування. Перспективним вбачається вивчення зазначених одиниць у діалектах і національних варіантах іспанської мови, а також функціонування усічених лексем паралельно зі скороченням слів у соціальних мережах, відмінність усічення як безафіксальної фонеморфологічної моделі словотворення від аббревіацій.

Література:

1. Кравченко М.В. До питання про усічення в українському словотворі (у дериватах іменникового походження). Українське мовознавство. 1988. Вип.15. С. 33–40.
2. Нелюба А.М. Усічення і принципи економії в словотвірній номінації. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць/ За заг. ред. проф.Л.Лисиченко. Х., 2000. Вип. 5. С. 171–186.
3. Bustos Alberto. Acortamiento de palabras. Blog de lengua. URL: <https://blog.lengua-e.com/2008/acortamiento-de-palabras/> (дата звернення 01.02.2026).
4. Díaz Hornmigo María T. Disciplinas lingüísticas y formación de palabras. URL: https://rodin.uca.es/bitstream/handle/10498/26366/84-7786-924-3_completo.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 03.02.2026)
5. Пашкова А.В. Сучасний іспанський сленг. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/6175/5722> (дата звернення 26.01.2026).
6. Цимбалістий І.Ю. Структурна типологія аббревіатур у сучасній іспанській мові. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uu.ua/archive/26/part_1/30.pdf (дата звернення 26.01.2026).
7. Diccionario panhispánico de dudas. URL: <https://www.rae.es/dpd/acortamiento> (дата звернення 26.01.2026).
8. González María Elena. El acortamiento como recurso de formación de palabras en el diccionario juvenil URL: <https://www.redalyc.org/pdf/410/41030368004.pdf> (дата звернення 02.02.2026).
9. Síncopa (lingüística) URL: [https://es.wikipedia.org/wiki/S%C3%ADncopa_\(ling%C3%BC%C3%ADstica\)](https://es.wikipedia.org/wiki/S%C3%ADncopa_(ling%C3%BC%C3%ADstica)) (дата звернення 26.12.2025).
10. RAE. Nueva gramática de la lengua española. Morfología. 9.7. Sufijos aumentativos y despectivos URL: <https://www.rae.es/gram%C3%A1tica/morfolog%C3%ADa/sufijos-aumentativos-y-despectivos> (дата звернення 03.02.2026)
11. Sastre Mª Angeles. El arte de las palabras acortadas. URL: <https://www.archiletras.com/porlasdudas/el-arte-de-las-palabras-acortadas/> (дата звернення 26.12.2025).
12. Los acortamientos léxicos en español – ¿Qué son y cuáles son los más comunes en español? URL: <https://burbujadespanol.com/acortamientos-lexicos-espanol/#:~:text=Los%20acortamientos%20l%C3%A9xicos%20son%20palabras,el%20estilo%20de%20la%20palabra.> (дата звернення 26.01.2026).

Morenets I. Truncation as an affixless phonomorphological model of word formation in the Spanish language

Summary. Modern language societies are experiencing processes aimed at saving word meanings, a certain blurring of communicative situations, namely: formal – colloquial/informal: jargon, informal professional communication, as well as the social affiliation of speakers – social-group dialect –, that is, it is about stylistic differentiation, professional and social specialization of word meanings. These processes lead to the appearance of truncated words derived from full ones. They preserve their reference meaning, morphological and syntactic characteristics.

These are the theoretical postulates of the interpretation of Spanish truncated words. Truncations are considered as an affixless phonomorphological model of word formation according to the abbreviation principle with such means of metaplasma as apocope, apheresis, syncope. Truncated words in the lexical system of the modern Spanish language demonstrate the linguistic economy caused by the current need of the linguistic society to transmit information quickly, especially in a digitized society (the law of language economy). A semantic classification of Spanish truncated words based on their morphological and syntactic characteristics is proposed. The lexical and morphological classes of truncated words are distinguished: nouns (common and proper), adjectives and verbs. Truncated lexical units are classified according to their reference meaning and stylistic marking. The semantics of truncated nouns, which make the largest number of truncated lexemes in the modern vocabulary of Hispanic speakers, are considered in detail. The article

focuses on phonetic processes involved in the specified type of Spanish word formation, certain areas of their use, the role of word truncation in the historical development of the Spanish lexical system, the place and role of truncation of words in national variants of the Spanish language which leads to the geosynonymy.

Key words: affixless phonomorphological model of word formation, abbreviation principle of word formation, law of language economy, youth slang, professional slang, social-group dialect, oral speech, informal communication.

Дата першого надходження статті
до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026